

Monografija

Socialna država in revščina

KORPIČ-HORVAT, Etelka, SENČUR PEČEK, Darja in OREŠEK, Natalija (ur.). *Socialna država in revščina* [na spletu]. 2022. Maribor : Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.

Izšla je monografija *Socialna država in revščina*, ki jo je izdala Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. Gre za prvo tovrstno znanstveno publikacijo v Sloveniji. Pobudo za nastanek monografije so dale Zveza društev za gospodarsko pravo Slovenije, Zveza društev pravnikov Slovenije ter Pravna fakulteta Univerze v Mariboru in Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani. Nastala je iz želje prispevati k iskanju poti, kako odpraviti vse oblike revščine in socialne izključenosti ter kako slediti temu cilju, ki je zapisan tudi v Agendi OZN za trajnostni razvoj do leta 2030. Cilj, da bi odpravili vse oblike revščine, se v tem obdobju povsod po svetu oddaljuje.

Zbrani prispevki avtoric in avtorjev v monografiji ponujajo znanstvene in strokovne podlage, ki bi lahko služile pri določanju strategije za dolgoročno sistemsko reševanje problema revščine in socialne izključenosti v Sloveniji. Domala vsi, ki se ukvarjajo s tem pomembnim problemom v Sloveniji, so raziskali in predlagali, kako izboljšati socialni položaj ljudi v državi. Tako je 37 avtoric in avtorjev napisalo 27 prispevkov (10 prispevkov je napisanih v soavtorstvu) na 724 straneh.

Po mnenju avtoric in avtorjev je pomembno, da so ukrepi države pri odpravljanju revščine realni, merljivi, transparentni in dosegljivi ter da je treba spremljati njihovo učinkovitost in uspešnost. Finančna zmožnost države je pomemben pogoj za doseganje cilja, vendar ne edini, kot opozarjajo avtorice in avtorji.

Različne oblike revščine terjajo različne pristope njihovega ugotavljanja in odpravljanja. Zato so zbrani prispevki v monografiji interdisciplinarni. Sestavljali so jih pravniki, sociologi in ekonomisti. Čeprav avtorice in avtorji opozarjajo tako na problem revnih v razvitih državah kot tudi v državah v razvoju, revščino v Sloveniji obravnavajo predvsem v povezavi s socialno izključenostjo – od vzrokov pojavljanja do iskanja poti, kako jo odpraviti. Revščina ima tisoč obrazov od stanovanjske, prehranske, zdravstvene, energetske, okoljevarstvene in druge, zato je za njeno odpravljanje mogočih več načinov, pri čemer morajo sodelovati vsi deležniki, tj. država, vse tri veje oblasti, občine, pooblaščenice institucije, civilna družba in posamezniki.

Kljub nizki stopnji dohodkovne neenakosti in revščine, bo morala tudi Slovenija aktivno razvijati področja socialne politike, socialne ekonomije, ekonomske demokracije, korporativne družbene odgovornosti, razmisliti o uvedbi univerzalnega temeljnega dohodka, kot država zadovoljivo izvrševati svojo pozitivno obveznost uresničevanja človekove pravice varstva pred revščino in socialno izključenostjo, vključno z učinkovitim pravnim sredstvom, zlasti sodnim varstvom poštenega postopka.

Tako kot je zapisala ena od avtoric *skrajni čas bi bil sistemsko pristopiti k izboljšavam*.

V javnem interesu je, sporočajo avtorice in avtorji, da načelo socialne države ne bi bilo okrnjeno, da posamezniki ne trpijo zaradi prizadetega dostojanstva, ki jim ga povzroča revščina in socialna izključenost.

Pomembno je, da se o problemih revščine in socialne izključenosti razpravlja, o njih govori in v skladu s strategijo odpravlja.

Zaradi interdisciplinarnih vsebin je monografija razdeljena po vsebinskih sklopih na pet poglavij. Prvo poglavje zajema zgodovinski razvoj socialne države in njene pravne vidike, v katerem avtorice in avtorji opozarjajo na tesno povezanost pravne in socialne države; predstavljeni so pravni učinki pravnih virov v okviru evropskega pravnega okvirja, ki so namenjeni boju proti revščini, predvsem Evropske socialne listine (spremenjene) in Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic, v okviru prava EU – Pogodbe o delovanju Evropske unije, Listine EU o temeljnih pravicah in Evropskega stebra socialnih pravic ter drugi viri; opravljen je tudi pregled sodne prakse EU in pojasnjen razvoj presoje Evropskega sodišča za človekove pravice iz tradicionalnega varovanja političnih in državljanskih pravic na področje socialnih pravic. Nadalje je na podlagi raziskave prikazan vpliv procesnega prava, zlasti upravnega postopka, na socialne pravice. Socialne pravice posameznikov se pretežno določajo v upravnih postopkih in zadevajo vsakega člana skupnosti, saj se letno izda nekaj milijon odločb, zato igra procesno pravo v upravnih razmerjih čedalje večjo vlogo, saj zagotavlja učinkovito izvrševanje področnih javnih politik in hkrati preprečuje zlorabo oblasti. Nadalje so analizirane pozitivne obveznosti države, da zagotavlja pogoje okolja, da človek lahko živi dostojanstveno in človeka vredno življenje; poudarjeno je, da je pravica do socialne varnosti jedro socialne države in da socialna država ne jamči zgolj dajatev za preživetje, temveč ohranja tudi sorazmeren življenjski slog, ko nastopi socialni primer. Poudarjajo se javne službe kot steber socialne države. Posegi v socialne pravice bodo stalnica zaradi demografskih in drugih vzrokov, so zapisale avtorice in avtorji, pomembno pa je,

da so transparentni, nediskriminatorni ter da se upošteva sorazmernost in varuje dostojanstvo posameznika.

V poglavju o sistemski tematizaciji revščine, avtorice in avtorji opozarjajo na dohodkovno neenakost: od družbene odgovornosti do družbene pravičnosti; prav tako opozarjajo, da neoliberalni sistem pogloblja prepad med vse bogatejšimi in revnimi, vendar lahko na premagovanje dohodkovne neenakosti pomembno vpliva socialna ekonomija, ekonomska demokracija in korporativna družbena odgovornost. Poslovanje gospodarskih družb terja tudi ustrezen odnos do naravnega in družbenega okolja in ne le ustvarjanje dobička. Vprašanje je, kako določiti pravne okvirje in vzpodbude za njihov hitrejši razvoj. Avtorice in avtorji ugotavljajo, da sedanji neoliberalni kapitalistični model ne prinaša koristi vsem ljudem. Eden od avtorjev meni, da je univerzalni temeljni dohodek (UTD) *najučinkovitejši, najnujnejši, najcenejši in najhitrejši ukrep za izboljšave znotraj sistema*. Avtorice in avtorji tudi opozarjajo, da se odnos do okolja in naravnih virov odseva tudi v pristopu do revščine in revnih, saj izkoriščanje okolja in naravnih virov običajno prinese koristi peščici, ne pa večini prebivalstva. V publikaciji lahko preberemo tudi o predlogih pravno-ekonomskih mehanizmov zmanjšanja revščine v Sloveniji, pri čemer je poudarjeno, da je za odpravljanje revščine pomembna dolgotrajna gospodarska rast in produktivnost, ki ji sledita učinkovita redistribucija in aktivna politika zaposlovanja. Kolektivne pogodbe so pomemben instrument za zmanjševanje tveganja revščine delavcev, zato je treba vzpodbujati sistem kolektivnega pogajanja tako v javnem kot zasebnem sektorju. Poudarjeni so elementi solidarnosti v sistemu obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Zapisana in utemeljena je tudi trditev, da odpravljanje prekarnosti in nestandardnih oblik dela zmanjšuje revščino.

V tretjem poglavju o revščini kot izzivu za socialno politiko lahko preberemo, da postopek osebnega stečaja in odpusta obveznosti, ne da bi se opravilo empirično dokazovanje, ne igra pomembne vloge pri boju z revščino. Na podlagi empirične analize je obravnavan odnos do revnih in do načinov, kako naj bi država blaginje naslavljala njihove potrebe; do katere mere se pomoč revnim pogojuje predvsem z vidika uporabe aktivacije in zaslužnosti različnih ranljivih skupin, kot so brezposelni, delavci z nizkimi dohodki, družine z otroki, starejši. Obravnavan je problem prehranske revščine in razvoj prehranske dobrotelosti, predvsem zavržene hrane in njene redistribucije, s čimer naj bi reševali dva problema, problem prehranske revščine in krožne ekonomije. Pri tem pojavu je pomembna človekova pravica do hrane, ki ustreza prehranskim normam posameznika,

zato bi morali biti ljudje, ki prejemajo donacije hrane, enakovredno vključeni v redistribucijo hrane. Nadalje je obravnavana socialna varnost oseb z invalidnostjo v Republiki Sloveniji, kot predpogoj za uresničevanje človekovih pravic.

V četrtem poglavju o ozaveščanju o revščini v Sloveniji lahko v monografiji preberemo, da igrata jezik in etična pripadnost pomembno vlogo v procesih socialnega razslojevanja in potencialne izpostavljenosti revščini. Socialnemu izključevanju in revščini so posebej izpostavljene migrantske skupnosti in Romi. Stanovanjska revščina predstavlja eno od pomembnih oblik revščine, ki vpliva na posameznikovo fizično in duševno zdravje, njegov položaj v družbenih odnosih ter s tem na kakovost življenja. Dom je kraj za življenje v miru, varnosti in dostojanstvu. Posebej je obravnavana stanovanjska revščina med starejšimi v Sloveniji. Odgovornost države za zmanjševanje revščine je v dobrem načrtovanju in spremljanju sprejetih ukrepov njihovega uresničevanja. Posebej je izpostavljena nejasna opredelitev, kateri socialni transferji zmanjšujejo revščino in koliko sredstev se namenja za zmanjševanje revščine. Glede na današnji čas je digitalna vključenost pomemben dejavnik zmanjševanja revščine in socialne izključenosti.

V petem poglavju je obravnavana revščina tudi s študijo primera s predstavitvijo programa Plan Ceibal iz leta 2007 v Urugvaju. Gre za program vzpodbujanja digitalne pismenosti med otroci in mladostniki v javnem izobraževalnem zavodu, z zagotovljenim dostopom do digitalne tehnologije in visoko hitrostnega interneta.

Prispevki avtoric in avtorjev predstavljajo, kot je zapisano v monografiji, *teoretično in empirično podlago za uveljavljanje načela socialne države in ustavnih socialnih pravic*. Zato naj bi bili prispevki dobra strokovna podlaga za doseganje rezultatov pri odpravljanju revščine in socialne izključenosti. Kot poudarjajo avtorice in avtorji, problem revščine ni stvar civilne družbe in dobrodelnih organizacij, temveč je odgovornost države.

Cilj monografije je, da bi bile avtorice in avtorji slišani in da se najdejo poti, da bodo vsi ljudje živeli človeka vredno življenje v katerem bo lahko vsak ustvarjal in uresničeval svoje cilje.

Poleg avtoricam in avtorjem, da je monografija Socialna država in revščina izšla, gre zahvala tudi recenzentoma akademiku in zaslužnemu profesorju doktorju Janezu Kranjcu in zaslužnemu profesorju doktorju Albinu Igličarju ter številnim notranjim recenzentkam in recenzentom in ne nazadnje Zvezi društev za gospodarsko pravo, Zvezi pravnikov Slovenije in obema pravnima fakultetama,

Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani in Pravni fakulteti Univerze v Mariboru, ki so finančno podprli izdajo monografije ter izdajatelju Univerzitetni založbi Univerze v Mariboru in njenim sodelavkam in sodelavcu. Zahvala pa gre tudi rektorju Univerze Maribor prof. dr. Zdravku Kačiču, za vso podporo pri nastajanju monografije.

Dr. Etelka Korpič-Horvat
Glavna in odgovorna urednica